

“Uluslararası Sünnetin Otoritesi Sempozyumu” 16-17 Mart 2019, SAKARYA

Son zamanlarda Hz. Peygamber’in sünneti ve bağlayıcılığı etrafında yoğunlaşan tartışmalara sağlıklı bir zemin oluşturması amacıyla sünnetin teşriî değeri, dinî ve beşerî yönü, vahiy ve Kur’ân ile ilişkisi gibi konuların ele alınması ve bu husustaki uluslararası ilmî birikimin ortaya konulması amacıyla Sakarya İlahiyat Fakültesi ile Uluslararası İslâm Düşünce Enstitüsü’nün destekleriyle düzenlenen “Sünnetin Otoritesi” isimli uluslararası sempozyum İlahiyat Fakültesi Konferans salonunda 16-17 Mart tarihleri arasında düzenlendi. “Sünnetin otoritesi” sempozyumunu, Türkiye’nin yanı sıra Fas, Tunus, Ürdün, Katar, Irak, İngiltere ve Belçika gibi ülkelerden tanınmış akademisyenlerin tebliğ sahibi veya müzakereci olarak katılması, Türkiye’nin dört bir yanındaki İlahiyat fakültelerinden gelen akademisyenlerin ve Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin katılımı daha da zengin hale getirmiştir.

Esasen bu ilmî toplantının düzenlenme amacının başında, İslâm dininin anlaşılması ve yaşanmasında temel iki kaynağından biri olan ve İslâm ümmetinin, dünyanın farklı coğrafyalarında yaşamalarına, farklı dil ve ırklara sahip olmalarına nazaran aynı rengi taşımasında önemli bir role sahip olan sünnetin; Müslümanlar üzerindeki otoritesinin ve bağlayıcılığının ilmî birikim ışığında açıklanması gelmektedir. “Sünnetin otoritesi Sempozyumu”nda, dinin kaynağı olarak sünnetin mahiyeti, sahâbede sünnetin teşriî değeri, Kur’an ve sünnet bütünlüğü, sünnetin gayrî metluv ve beşerî yönü, sünnetin evrenselliği ve tarihselliği, Hz. Peygamber’in fiilleri, tasarrufları, içtihadları ve sünnetin bağlayıcılığı ve i’tisâm gibi tartışmaya konu olan pek çok konu müzakere edilmiştir. Açılış, dört oturum ve kapanış şeklinde iki gün boyunca devam eden ilmî toplantıda sahasında uzman ilim adamları tarafından, on bir tebliğ sunulmuştur.

Sempozyum, Sakarya İlahiyat Fakültesi Hocalarından, Öğretim Görevlisi İlyas Şanlı’nın Kur’ân-ı Kerim tilâvetiyle başladı. Sonrasında Sempozyum Koordinatörü Doç. Dr. Hayati Yılmaz tarafından, sempozyuma dünya çapında çok yoğun ilgi gösterildiği, toplamda 450 tebliğ müracaatının bulunduğunu ve bu tebliğlerin titizlikle hakemler tarafından değerlendirildiğini ifade eden bir açılış ve selamlama konuşması gerçekleştirildi. Açılış konuşmalarının ardından Di-

yanet İşleri Eski Başkanı ve İslâm Düşünce Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez tarafından; “Usûl ve Makâsîd Açısından Sünnetin Evrensel Değeri” isimli sunumu ışığında, açılış konferansı gerçekleştirildi. Görmez, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kıyamete kadar gelecek bütün insanların peygamberi, Hâtemü'l-Enbiyâ'nın, kendisinden önce gelen bütün peygamberlerin insanlığa getirdiği ahlâkî ve insanî öğretilerin hepsini kendisinde cem ettiğini ve “sünnet” denilen hayat tarzıyla ortaya koyarak ümmetine örnek olduğunu, ayrıca ilahî vahyin rehberliğinde ismet sıfatına sahip, en küçük bir zelle olduğunda ilahî haktan uyarı alan bir beşer olduğunu ve insanları tezkiye etmekle görevlendirilmiş, bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamber olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca risâlet ve nübüvvetin ilahî vahyi insanlığa ulaştırma amacının yanı sıra, içinde barındırdığı bütün insanları bağlayan ilkeler ve prensiplerin asıl hakikati teşkil ettiğini söylemiştir. Buna ilaveten sünnetin, İslâm medeniyetini inşa eden önemli bir kaynak ve değerler manzûmesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kültüre ve medeniyete kaynaklık eden sünnetin bu kurumların çıkardığı maddî ve manevî bütün eserlerinde izi bulunduğunu ifade eden Görmez, kültüre ve medeniyete kaynaklık eden bir ilke olarak sünnetin, Müslümanların hayatlarında daima yönetici bir etkiye sahip olduğunu, buna binaen İslâm vahyinin ve nebevî sünnetin, tarihe verdiği yönün, İslâm medeniyeti denilen muazzam bir tecrübe ve birikimin ortaya çıkmasını sağladığını vurgulamıştır. İslâm kültür ve medeniyetinin özgün formlarıyla, bütün ilkelerini ilahî vahiyden ve bu vahyî beşeri düzlemde ifade eden sünnetten aldığını belirtmiştir. Ayrıca konuşmasının başında elim olarak yaşanan Yeni Zelanda hadisesinde şehit olan Müslüman kardeşlerimize rahmet dilemiştir.

Açılış oturumundan sonra birinci oturumda, “Sünnet Kavramının Gelişim Süreci ve Hücciyeti ile İlişkisi” ismiyle tebliğ sunan Prof. Dr. Muhammed Nâsirî; Sahâbe, tabiûn ve mezhep imamlarının sünnetin hücciyeti konusunda icmâ ettiklerini belirtip, sünnetin hücciyetini inkâr etmenin ortaya çıkışını ve gelişimini; sahabe devrinde sünnetin hücciyetini inkâr edenler, İmâm Şâfiî döneminde sünnetin hücciyetini inkâr edenler, mevkuf, mürsel ve amel-i ehl-i Medine'yi inkâr edenler ve dördüncü, beşinci ve altıncı asırda sünnetin hücciyetini inkâr edenler şeklinde başlıklar altında toplamıştır. Sünnet kavramının, Kur'an'da ve Resûlullah'ın (s.a.v.) hadislerinde nasıl geçtiğini ve gelişimini detaylı bir şekilde açıklayan Nâsirî, aynı zamanda amel-i ehl-i Medine kavramının nasıl ortaya çıktığını ve gelişimini ve sünnetle irtibatını da açıklamıştır. İmâm Şâfiî'nin haber anlayışına tebliğinde genişçe yer veren Nâsirî, özetle ilk dönemde görülen sünnet karşıtlığının yanında sünnetin hücciyeti kavramları üzerinde durmuş, sünnet kavramı kapsamına giren hususları İmâm Şâfiî öncesi ve sonrasıyla mukayese ederek karşılaştırmıştır. Bu bağlamda ilk asırda sünnet-hadis-haber ilişkisi, amel kavramı, mevkuf ve mürsel hadislerin sünnete dâhil olup olmaması tartışmalarına işaret etmiştir.

Birinci oturumun ikinci tebliğcisi Prof. Dr. İsmâîl el-Hasenî, “Kur’an ve Sünnet Arasındaki Belirgin İlişki” isimli sunumunda; sünnetin Kur’ân’dan bağımsız olarak bir kaynak değerinin olup olmadığını, bir başka ifade ile sünnetin ve doğal olarak Hz. Peygamber’in Kur’ân ile olan alâkasını ele almıştır. Dinin bütünlüğü yani Kur’ân ve sünnetin ayrı ayrı şeyler olmayıp, kaynağı bir bütün olan yekpare bir parçayı temsil ettiği görüşünü ifade eden el-Hasenî, Şâtibi ve İmam Şâfi’nin sünnet hakkındaki görüşlerine yer vermiştir. Sünnetin bağımsız bir teşri’ kaynağı olup olmadığı hususunda Tâha Câbir Ulvânî’nin görüşlerini serdeden araştırmacı, âlimleri bu hususta iki görüşe ayrıldığını belirtmiştir.

Sempozyuma Katar’dan iştirak eden Prof. Dr. Nemâ Muhammed el-Bennâ, “Sünnet İle Amel Etmenin Yöntemi: Kuramsal Çerçeve” isimli sunumunda; temel olarak günümüzde sünnetin nasıl anlaşılacağı meselesini ele almıştır. Sünnetin, kabul ve red açısından, tenkit, tarihi bağlam, teşri’î, şer’î, bağlayıcılık açısından nasıl anlaşılması gerektiğini geniş bir yelpazede açıklamıştır. Sünnet üzerinde araştırma yapan kimselerde bulunan ilmî yeterlilik üzerine objektiflik, bilimsellik, iyi niyetli olmak gibi özellikler serdetmiştir. Ayrıca el-Bennâ, sünnet ile amel etmenin yöntemi üzerine ayrıca durmuştur. Sünnete ilişkin çağdaş anlama yöntemleri olarak selefî, akılcı, hadisçi yaklaşımları açıklayan araştırmacı, sünnette asıl olanın evrensellik olduğunu vurgulamaktadır.

İkinci oturumda; Sünnetin, *şer’î delil* manasındaki farz ve vacip dışında kalan hüküm değerini ifade etmesinden ziyade, çok daha geniş bir perspektifle inanç, ibadet, muamelât ve ahlâk gibi bütün yönleri kuşatan bir anlayış ve yaklaşım olduğunu vurgulayan Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Genç; “Vahyin Sünnetin İnşasındaki Belirleyici Rolü” isimli tebliğinde, en geniş anlamıyla sünnetin, vahyin inşa edici murâkebesiyle âlemlere “rahmet” ve “üsve-i hasene” mertebesine yükseldiğini ifade etmiştir. Kur’ân dışında lafzî olmayıp manaya dayalı nitelik arz eden vahiy türünün, sünnetin oluşumunda önemli bir role sahip olduğunu vurgulayan Genç; sünnet ve vahiy ilişkisi hususunda; **a)** sünnetin vahiyle hiçbir ilişkisi bulunmadığı; **b)** sünnetin tamamen vahiy mahsulü olduğu; **c)** sünnetin bir kısmının vahiy, bir kısmının ise Resûlullah’ın (s.a.v.) beşerî tercih, ictihad ve kararına dayandığı şeklindeki üç görüşü serdedip bunları delilleriyle beraber açıklamıştır. Vahyin, sünnetin inşasında belirleyici rolünün nitelik ve boyutlarını kapsamlı ve bütüncül bir tasnife tabi tutulması gerektiği teklifinde bulunan Mustafa Genç; bu hususta tasnifin mutlak manada vahye delâletinin doğrudan ve zorunlu olması bakımından sünnet ana başlığı altında; **a)** doğrudan vahye delalet eden sünnet; **b)** doğrudan Kur’ân vahyine delâlet eden sünnet; **c)** doğrudan Kur’ân dışı vahye delâlet eden sünnet; **d)** vahye delaletinin zorunlu olması bakımından sünnet şeklinde alt başlıkların olması gerektiğini; netice itibarıyla vahye dayanan sünnet ana başlığının ise; **a)** vahyin tashihleri sonucunda oluşan sünnet; **b)** vahyin açık te’yidine dayanan sünnet;

c) vahyin zımnî te'yidine dayanan sünnet şeklinde alt başlıklarla tasnif edilmesi gerektiğini örnekleriyle beraber savunmuştur.

Dinî hükümlerin belirlenmesinde Kur'ân-ı Kerîm'den sonra ikinci esas kaynağın nebevî sünnet olduğunu, bazı art niyetli kişilerin savunduğu gibi sünnetin hücciyetinin yok sayılmasının dinin yarısının yok sayılması anlamına geldiğini ifade eden Prof. Dr. Abdülmecîd eN-Neccâr, "Dinî Hükümlerin Belirlenmesinde Sünnetin Otoritesi" isimli tebliğinde; sünnetin hüccüyetinden nasıl ve hangi alanlarda istifade edileceğini, sünnetin bilgi ve iman yönüyle hayata uygulanması ve bunun için gerekli bazı esasları belirleme çabasıdır. Tebliğini iki bölüm olarak ele alan en-Neccâr; ilk olarak dini hükümlerin uygulanmasında nebevî sünnetin önemine işaret etmiş ve gündeme gelen tartışmalı konulara cevaplar vermiştir. Kur'ân ve sünnet bütünlüğünün önemine vurgu yapan araştırmacı, ilk dönemlerden itibaren Sünnetin dindeki otoritesinin bazı uç fırkalar hariç daima kabul edildiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra günümüzde bazı kesimlerin ise sünneti ortadan kaldırma çabalarının asıl gayesinin, Kur'ân'ı ortadan kaldırmak olduğunu ifade etmiştir. İkinci olarak nebevî sünnetin uygulanmasında esas alınan kurallar üzerinde durmuştur. Bu kuralları; bireysel özellikleri dikkate alma, olayın gerçekleşmiş olmasını dikkate alma, doğal alışkanlığı dikkate alma, örfî alışkanlığı göz önünde tutma, geleceği tahmin etme, maslahatı düşünme, failin gayesini göz önünde bulundurma şeklinde yedi alt başlıkta açıklamıştır. Böylelikle araştırmacı, Hz. Peygamber'in insanların dinî ve dünyevî meseleleri çözmede hangi metodu kullandığını, kendi başlıklandırmasıyla ortaya koymuştur.

İkinci oturum son tebliğ sahibi Prof. Dr. Abdülfettâh Ez-Züveynî, "Şer'î ve Aklî Açından Nübüvvetin Tarihselliği ve Risâletin Evrenselliği" isimli tebliğiyle sunum yapmıştır. Bütün asırlarda, Kur'ânın anlaşılması için sünnetin delil olmasının geçerli olduğunu ifade eden ez-Züveynî'nin tebliği, Kur'ân'da nübüvvetin tarihselliği ve risâletin evrenselliğine işaret eden hususlar, hadislerde nübüvvetin tarihselliği ve risâletin evrenselliğine işaret eden karineler ve sahâbenin ayrımı, âlimlerin nübüvvetin tarihselliği ve risâletin evrenselliğini ayırt etmesi ve nübüvvetin tarihsel olduğu alanlar ve bunları ayırt etmenin kuralları şeklinde dört ana başlıktan oluşmaktadır. Araştırmacı, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tasarruflarını örnekler üzerinden anlatarak bir kısmının tarihsel bir kısmının evrensel olduğunu ifade etmiştir.

Üçüncü oturumda; Sünnetin tanımı hususunda, fıkıh, hadis, kelâm gibi ilim dallarının kabullerinin birbirinden farklı olduğunu ifade eden Dr. Hafsa Kesgin; "Klasik Öncesi Dönemde Sünneti Tespit Etmede 'Amel'e Dayanmanın İmkânı'" isimli tebliğinde, "Sünnet" kelimesinin sadece Hz. Peygamber'in söz, fiil ve tasarruflarına hasrederek terimsel bir yenilik getiren İmam Şâfi'nin, sünnet kavramını daha sistemli ve teorik bir zemine taşıdığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra sünneti tespit etmede amel-i ehl-i Medine ilkesini dayanak

edinen İmâm Mâlik; Şâfiî ve Hanefî âlimler tarafından, sınırlarının belli olması açısından eleştirildiğini söylemiştir. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen fiilî uygulamaların hali hazırdaki toplumun örf ve adetleriyle karışma ihtimalinin bulunduğu eleştirisinin, amel-i ehl-i Medine prensibi için daima geçerli olduğunu ifade eden Hafsa Kesgin; bu uygulamaların ayırımı için herhengi bir kaide koyulması imkânını araştırmıştır. Bu hususta; sahâbe ve tabiûn döneminde amel anlayışı, İmâm Mâlik, çağdaşları, Mâlikî usûlcüler ve diğer usûlcülere göre amel anlayışını ayrı ayrı araştırmıştır. Klasik dönem öncesinde sünnet ve amel arasındaki bağlantının anlaşılması, sünneti tespit etmede amele dayanmanın imkânını ortaya koymak açısından önemli olmasına binaen, sahâbenin, tabiûnun, Kûfe, Şam, Medine ehlinin sünnet anlayışlarını da ayrıca incelemiştir. Amel ve sünnet kavramlarının oldukça geniş bir çerçevesi olduğu kanaatine ulaşan ve dönemsel olarak farklı kanaatlerin ön plana çıktığını ifade eden Kesgin; klâsik dönemde sünnetin hadisle irtibatı ve güçlendirilmesi yapılırken, klâsik öncesi dönemde ise, sünnetin amelle ilişkisinin daha güçlü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Klâsik öncesi dönemde amelin, Hz. Peygamber ve sahâbe uygulamaları olarak algılandığını ancak zamanla dönemin idarecileri ve halkın örf ve adetlerinin karıştığı bir kavram haline geldiğini belirten Kesgin, bunun önüne geçmek için gösterilen gayretler arasında naklî ve içtihadî amel tasnifinin bulunduğunu belirtmiştir. Böylece amel, kâideleri ve sınırları daha da netleşmiş bir kavrama dönüştürülmüştür. Nitekim amelin bağlayıcı kısmının naklî olduğu ve bunların Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen fiil, söz ve takrirlerden ibaret olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sünnetin amelle tespit edilmesi meselesinde düğüm noktasını, kaynağı belli olmayan uygulamalar olduğunu ifade eden Hafsa Keskin bunun çözümü için; Hz. Peygamber (s.a.v.), ashâbı ve tabiûn dönemine ait amellerin ve özellikle naklî olan amellerin bağlayıcı kabul edilmesi, bu husustaki problemi çözüme kavuşturacağı kanaatindedir.

Üçüncü oturumun son tebliğ sunan araştırmacısı Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Enes Sermîni, grafik ve slaytla görsel olarak desteklediği “ Müstakil Hüküm Koyma Bakımından Sünnet: Hücciyeti Konusundaki Yaklaşımlar” isimli tebliğinde; sünnetin otoritesine yaklaşımları, geleneksel, modern, usûlcü ve makâsidî şeklinde dört ana başlık halinde incelemiş ve bu yaklaşımları birbiriyle karşılaştırmıştır. Ayrıca bu yönelimlerin Kur'ân'dan ve sünnetten delillerini de serd eden araştırmacı, modern yaklaşımlara itirazlarını dile getirip, belli şartlarla beraber geleneksel yaklaşımı yani cumhurun görüşünü tercih ettiğini belirtmiştir.

Dördüncü oturumda Öncelikle sünnetin sözlük, fıkıh ve usûlde tanım farklılıklarına değinen Doç. Dr. Hasen el-Hattâf; “ Sünnetin Dinî ve Beşerî Yönünü Tespit Esasları” isimli sunumunda, dinî ve beşerî sünnetle maksâdın ne olduğunu açıklamıştır. Zira Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kıyamete kadar hükmünün geçerli olduğu söz fiil ve takrirlerine dinî, dönemine münhasır olanlarına işe beşerî sünnet denildiğini ifade etmiştir. el-Hattâf; Bu taksîm sayesinde, nesih,

takyîd ve tahsîs kabul etmeyen sünnetin hangileri olduğunu, âlimler arasında delaletî hususunda ihtilâf bulunan hadislerin tanınması, hadislerin sebab-i vurûduyla alâkalı daha çok çalışmanın yapılmasına zemin hazırlaması gibi önemli neticelere ulaşılacağını ifade etmiştir. Sünnetin dinî yönünün, inanca, değerlere, ahlaka, ibâdetlere ve fetvâya tallûk eden konulardan oluştuğunu; beşerî yönünün ise, imâmet, ashâbıyla istişâre etme, kazâ, gibi konularla alâkalı olduğunu ifade etmiştir. Bazı hadislerin ise hem dinî hem beşerî yönü olduğunu belirten araştırmacı, ayrıca bu konu hakkında mezheplerin görüşlerine de yer vermiştir.

Sempozyumun son araştırmacısı, Fâris Zâhir, “ Hz. Peygamber’in Terk Ettiği Fiillerin Sünnet Olarak Değerlendirilmesi: Kavramsal Çerçeve, Delil Değeri, Hüküm Koymadaki Yeri” isimli tebliğinde özetle; konuyla alâkalı *sünnet*, *terk*, *iskât*, *ibkâ-u şey* gibi kavramların sözlük ve istilâh manalarını ve âlimlerin konu hakkındaki görüşlerini açıklamış, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) terk ettiği fiillerin hücciyeti hususundaki görüşleri serdetmiştir. Araştırmacı, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yapmayı sürdürmediği fiillerinin öğrenmenin yöntemi olarak; **a)** hakkında açık bir nassın bulunması; **b)** sahâbe’den Nebî’nin (s.a.v.) böyle bir fiili yaptığına dair herhangi bir naklin gelmemesi, gibi hususları zikretmiştir. Zâhir, terkedilmiş sünnetlerin tasnifinde, bizâtihi terkettiği fiiller ana başlığında; **a)** bir sebebe bağlı olarak; **b)** mutlak biçimde; **c)** ikrar ile terkedilmiş fiiller alt başlıklarını kullanmıştır. Resulullah’ın (s.a.v.) hiç yapmadığı fiiller ana başlığında ise; **a)** Resûlullâh’ın (s.a.v.) muktedir olup yapmadığı fiiller; **b)** Resûlullâh’ın muktedir olmadığı fiiller, alt başlıklarını kullanmıştır. Sünnette terk edilmiş fiillerin hücciyeti ile beraber, akîdeye, ibadetlere, adetlere, muamelâta etkisini de ayrıca araştıran Zâhir, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) terk ettiği fiillerin birinci derece önemli bir usûl konusu olduğunu ifade etmektedir.

Son zamanlarda tartışmaya daha çok konu olan *sünnetin hücciyeti meselesinde* uluslararası ilmî birikimi bir araya getirme amacıyla düzenlenmiş “Uluslararası Sünnetin Otoritesi Sempozyumu”nda akademik hüviyette ve ilmî derinlikte onbir tebliğ sunulmuştur. Bu tebliğlerin beş tanesi Türkçe, altı tanesi Arapçadır. Bu tebliğler neticesinde; dinin kaynağı olarak sünnetin mahiyeti, sahâbede sünnetin teşriî değeri, Kur’an ve sünnet bütünlüğü, sünnetin gayrî metluv ve beşerî yönü, sünnetin evrenselliği ve tarihselliği, Hz. Peygamber’in fiilleri, tasarrufları, ictihatları ve sünnetin bağlayıcılığı ve i’tisam gibi pek çok konu hakkında ilmî derinliği yüksek, derli toplu ulaşılacak nitelikli bir bilgi havuzu oluşmuştur. Son kapanış oturumu ise, kıymetli ilim adamlarının sempozyum hakkındaki değerlendirmeleri, teşekkür konuşmaları ve hatıra fotoğraflarının çekimiyle sona ermiştir.

Ayşe Yasemin SAİTOĞULLARI, Arş. Gör., (aysaitogullari@uu.edu.tr)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Polatlı İlahiyat Fakültesi, Hadis, ANKARA